
WSCHODNI ROCZNIK HUMANISTYCZNY
TOM XXII (2025), №4
s. 141-151
doi: 10.36121/mpaszkowski.22.2025.4.141

Michał Paszkowski
ORCID: 0000-0002-2751-8550
(Instytut Europy Środkowej)

Reorientacja czy stagnacja? Optyka Rosji w programach wyborczych Prawa i Sprawiedliwości z lat 2005-2023

Streszczenie. Rosja przez lata odgrywała kluczową rolę w polityce zagranicznej Polski co wynikało z licznych uwarunkowań historyczno-polityczno-gospodarczych. Bez wątpienia stosunki polsko-rosyjskie stanowiły ważny element debaty politycznej w Polsce i dlatego też to zagadnienie znalazło się w centrum zainteresowań Prawa i Sprawiedliwości. Świadomość istniejących współzależności oraz zagrożeń skłaniała polityków tej partii politycznej do formułowania postulatów, w tym także w programach wyborczych, na rzecz zapewnienia większej równowagi w stosunkach pomiędzy obu państwami. Celem poznawczym artykułu była interpretacja myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości w zakresie oceny polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej, w tym wskazania podobieństw i różnic pomiędzy retoryką programową a praktyką polityczną.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo energetyczne, Federacja Rosyjska, myśl polityczna, Polska, Prawo i Sprawiedliwość

Reorientation or stagnation? Russia's perspective in the election programs of Law and Justice (2005-2023)

Annotattion. For years, Russia has played a key role in Poland's foreign policy, a consequence of numerous historical, political, and economic factors. Undoubtedly, Polish-Russian relations have been a significant element of political debate in Poland, which is why this issue has been at the center of Law and Justice's interests. Awareness of existing interdependencies and threats has led the party's politicians to formulate policy proposals – including in electoral programs – aimed at ensuring greater balance in bilateral relations. The cognitive objective of this article is to interpret Law and Justice's political thought regarding the assessment of the Russian Federation's foreign policy, including identifying similarities and differences between programmatic rhetoric and political practice.

Keywords: energy security, Russian Federation, political thought, Poland, Law and Justice

Wprowadzenie

Rosja, z uwagi na swój potencjał oraz względy historyczne odgrywała i odgrywa kluczową rolę w myśli politycznej polskich ugrupowań parlamentarnych. Relacje polsko-rosyjskie nadawały kierunek debacie politycznej, obok kwestii współpracy z Organizacją Traktatu Północnoatlantyckiego, Unią Europejską, czy relacjami ze Stanami Zjednoczonymi Ameryki oraz państwami Europy Środkowej. Znaczenie poszczególnych wektorów polityki zagranicznej było zróżnicowane w zależności od innej optyki oceny środowiska międzynarodowego przez poszczególne gabinety polityczne. Dla Prawa i Sprawiedliwości relacje z Rosją miały niezwykle ważne znaczenie, co wynikało co najmniej z dwóch powodów. Pierwszym, była agresywna polityka Rosji dążąca do odbudowy pozycji politycznej w środowisku międzynarodowym, a drugim była potrzeba poszukiwania przez PiS rozwiązań mogących przyczynić się do wzmocnienia bezpieczeństwa państwa.

Podjęcie PiS do współpracy z Rosją było zmienne w czasie, co wynikało z przekształceń zachodzących w środowisku międzynarodowym. PiS miało świadomość jakich metod używa Rosja do realizacji swoich celów polityki zagranicznej i dlatego też kluczowym elementem była chęć przeciwstawienia się występującym zagrożeniom dla stabilności politycznej w tej części kontynentu europejskiego. Jednocześnie PiS było przekonane, że Rosja wykorzystywała zarówno narzędzia militarne, jak i energetyczne w relacjach z poszczególnymi państwami. Uważano zatem, że Polska będzie w stanie odgrywać podmiotową rolę w środowisku międzynarodowym, jeżeli nastąpi wzmocnienie bezpieczeństwa państwa, w tym w stosunku do relacji z Rosją.

Celem poznawczym artykułu jest interpretacja myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości¹, a więc ugrupowania, które funkcjonuje na polskiej scenie politycznej od 2001 r., w zakresie oceny polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej w oparciu o programy tej formacji politycznej z lat 2005-2023². Struktura artykułu ma charakter problemowy, a podnoszone zagadnienia pogrupowano na trzy rozdziały. W pracy kluczowa była odpowiedź na trzy pytania badawcze: 1) jak politycy tego ugrupowania oceniali stosunki polsko-rosyjskie, w tym w wymiarze energetycznym?; 2) w jaki sposób politycy PiS interpretowali politykę zagraniczną prowadzoną przez inne partie polityczne względem Rosji?; 3) jak narracja formułowana w programach politycznych miała przełożenie na rzeczywistość aktywność polityczną? Z uwagi na obszar badawczy wykorzystano w dużej mierze źródła w postaci programów politycznych sformułowanych przez tę partię w latach 2005-2023. W artykule zastosowano analizę świadectw oraz śladów myśli politycznej. Przedmiot badań został określony pod względem czasowym, a cezurę początkową stanowi 2005 r., kiedy to ugrupowa-

¹ Przez myśl polityczną należy rozumieć „wszelką formę refleksji nad rzeczywistością polityczną, niezależnie od stopnia rozwoju, wewnętrznej spójności i systematyzacji oraz uteoretyzowania i konkretyzacji”. J. Jachymek, W. Paruch, *Wstęp*, [w:] *Więcej niż niepodległość. Polska myśl polityczna 1918-1939*, red. J. Jachymek, W. Paruch, Lublin 2011, s. 9-14.

² Kwestia zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego państwa stanowi zagadnienie będące przedmiotem badań nad myślą polityczną partii politycznych. M. Paszkowski, *Specyfika badań politologicznych nad myślą polityczną w zakresie bezpieczeństwa energetycznego państwa*, „Humanities and Social Sciences”, 2015, t. 20, nr 2 (22), s. 101-102.

nie przedstawiło całościową wizję Polski w programie wyborczym, dzięki któremu jej przedstawiciele weszli do Sejmu RP. Natomiast cezurę końcową stanowi 2023 r., a więc moment, w którym kolejny raz PiS, już po ośmiu latach rządzenia, sformułowało poglądy na liczne i ważne zagadnienia zarówno o charakterze wewnętrznym, jak i zewnętrznym. Punktem przemyśleń była teza, że Prawo i Sprawiedliwość prezentowało jednoznacznie, negatywne stanowisko względem Rosji, co wynikało z charakteru prowadzonej przez to państwo polityki zagranicznej wobec Polski oraz innych państw Europy Środkowej.

Stosunek Prawa i Sprawiedliwości do Rosji

Rosja odgrywała szczególną rolę w myśli politycznej polskich partii politycznych, z uwagi na znaczenie tego państwa zarówno historycznie, jak i współcześnie. Bez wątplenia relacje polsko-rosyjskie przez lata stanowiły oś debaty politycznej w Polsce, co wynikało ze wzajemnych zależności gospodarczych, jak i polityki zagranicznej tego państwa. W sposób szczególny relacje polityczne pomiędzy obu państwami były kształtowane przez zagadnienia energetyczne, a więc z jednej strony wykorzystywanie surowców energetycznych do monopolizacji rynków energii państw Europy Środkowej³, a z drugiej strony działań na rzecz ograniczenia tych nierównych współzależności. Stosunek PiS do tych zagadnień odzwierciedlał dyskurs polityczny w Polsce.

Podejście Prawa i Sprawiedliwości do Rosji, uwzględniając programy partyjne w latach 2005-2023 ewoluowało, przy czym nie wynikało to ze zmiany polityki ugrupowania, ale zmian zachodzących w środowisku międzynarodowym⁴. Pierwotnie partia optowała za partnerskimi relacjami. Co ważne polityka zagraniczna Polski oraz wzajemne relacje uległy modyfikacji w momencie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej. Jak podkreślano w 2005 r., PiS opowiedziało się za „ustanowieniem takich stosunków z Rosją, które nie godziłyby w interesy któregośkolwiek z państw członkowskich” UE⁵. W tym kontekście obawiano się braku równowagi we wzajemnych relacjach, co wynikało z polityki zagranicznej Rosji, która dążyła do poróżnienia poszczególnych państw UE. PiS uważało, że dobrosąsiedzkie relacje powinny być budowane na równych i partnerskich stosunkach. Jak wskazywano, „musimy dążyć do tego, by Rosja przestała uważać Polskę za naturalną sferę swoich wpływów, a zaczęła traktować Rzeczpospolitą jako równouprawnionego członka Unii Europejskiej”⁶. Tego typu postulat był podnoszony w kolejnych latach. Realistyczna ocena środowiska międzynarodowego powodowała, że PiS była sceptyczna wobec intencji Rosji i działań podejmowanych przez to państwo na arenie międzynarodowej. W efekcie

³ J. Sanecka-Tyczyńska, *Racja stanu we współczesnej polskiej myśli politycznej 2001-2015*, Lublin 2018, s. 440.

⁴ D. Kranowska, *Polityka zagraniczna Prawa i Sprawiedliwości w latach 2005-2011. Próba bilansu*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2012, nr 2(3), s. 42-52; M. Hozakowska, *Stosunki polsko-rosyjskie w czasie rządów Prawa i Sprawiedliwości (2005-2007)*, „In Gremium” 2017, nr 11, s. 145-161.

⁵ Prawo i Sprawiedliwość, *IV Rzeczpospolita. Sprawiedliwość dla Wszystkich. Program 2005*, [b.m.], 2005, s. 44.

⁶ *Ibidem*, s. 47.

obawiano się, że Rosja będzie „dogadywać się” z Brukselą, na czym straciłaby Polska oraz inne państwa Europy Środkowej. Dlatego też PiS przeciwstawił się „próbie narzucenia przez Rosję niepisanej zasady, że Polska nie jest traktowana jako pełnoprawny członek Unii”⁷.

Agresywna polityka Rosji, w tym atak militarny na Gruzję⁸ stanowił kolejny punkt zwrotny w sposobie postrzegania tego państwa przez PiS, a wydarzenia z kwietnia 2010 r. tylko to podtrzymały⁹. O ile wcześniej ważnym elementem w polityce zagranicznej tej partii była chęć nawiązania bliskich, równoprawnych i dobrych relacji politycznych z Rosją, o tyle po tym wydarzeniu nastąpiła redefinicja sposobu układania wzajemnych stosunków. Katastrofa lotnicza pod Smoleńskiem jeszcze bardziej wzmocniła przekonanie, że Rosja jest w stanie podejmować agresywną politykę, w tym będzie w stanie używać siły militarnej do realizacji swoich celów polityki zagranicznej. W tym kontekście podkreślano, że Rosja nigdy się nie zmieniła, a rządzący tym państwem „pokolenie KGB-istów, ukształtowanych przez Związek Sowiecki, nigdy nie zaakceptuje podmiotowej i pełnoprawnej pozycji Polski, choćby dlatego, że odbudowa strefy wpływów upadłego imperium, nawet jeśli nie jest bezpośrednim celem (inaczej niż w przypadku byłych republik ZSRS), pozostaje co najmniej ich marzeniem i długofalowym planem”¹⁰. Tym samym podkreślano, że elementem mogącym ukształtować wzajemne relacje było podmiotowe traktowanie Polski przez Rosję oraz odrzucenie przez to państwo agresywnej polityki zagranicznej. Dla PiS kluczowa była zatem współpraca pomiędzy dwoma równouprawnionymi uczestnikami środowiska międzynarodowego, tym bardziej, że Polska była już członkiem NATO oraz UE¹¹. Wybuch pełnoskalowej wojny przeciwko Ukrainie w 2022 r. był punktem kulminacyjnym sposobu postrzegania Rosji i był w efekcie potwierdzeniem przypuszczeń jaką politykę to państwo będzie prowadziło w kolejnych latach.

Odmiennej kwestią, która w sposób znaczący oddziaływała na sposób postrzegania przez Prawo i Sprawiedliwość relacji polsko-rosyjskich była energetyka. Podejmowane przez Rosję próby monopolizacji rynków energii państw Europy Środkowej, a także wywoływane przez to państwo kolejne kryzysy energetyczne w relacjach z Ukrainą powodowały, że tego typu zagadnienia rzutowały całościowo na wzajemne relacje. W sposób szczególny podkreślano rosyjsko-niemiecką umowę na budowę Gazociągu Północnego (późniejszy Nord Stream 1)¹², a także rolę jaką przypisywano surowcom energetycznym w polityce zagranicznej Rosji. Polityzacja tej sfery życia gospodarczego skłaniała PiS do realizacji własnej wizji środowiska międzyna-

⁷ Prawo i Sprawiedliwość, *Nowoczesna. Solidarna. Bezpieczna Polska. Program Prawa i Sprawiedliwości*, Kraków 2009, s. 20.

⁸ Tamże, s. 173.

⁹ Prawo i Sprawiedliwość, *Polski model państwa dobrobytu. Program Prawa i Sprawiedliwości 2019*, [b.m.], 2019, s. 191.

¹⁰ Prawo i Sprawiedliwość, *Nowoczesna. Solidarna. Bezpieczna Polska. Program Prawa i Sprawiedliwości*, Warszawa 2011, s. 53.

¹¹ Prawo i Sprawiedliwość, *Zdrowie. Praca. Rodzina. Program Prawa i Sprawiedliwości 2014*, Warszawa 2014, s. 157; Prawo i Sprawiedliwość, *Polski model państwa...*, s. 191.

¹² Prawo i Sprawiedliwość, *IV Rzeczpospolita...*, s. 48-49.

wego, w tym sposobów przeciwdziałania istniejącym współzależnościom. W efekcie opowiedziano się za aktywną polityką zmierzającą do rozbudowy infrastruktury, a następnie realizacji strategii dywersyfikacji źródeł oraz kierunków dostaw nośników energii¹³. W tym kontekście PiS podkreślało jaką rolę odgrywał Gazociąg Północny, który stanowił zagrożenie dla bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej i miał charakter polityczny, a nie biznesowy¹⁴.

Rekapitulując należy wskazać, że podejście PiS do Rosji, uwzględniając analizę programów tego ugrupowania uległo w latach 2005-2023 niewielkiej modyfikacji i wynikało z kolejnych etapów prowadzonej przez Rosję agresywnej polityki zagranicznej. O ile pierwotnie partia w oparciu o realistyczną ocenę środowiska międzynarodowego podkreślała potrzebę budowania wzajemnych, dobrosąsiedzkich relacji, o tyle cały ciąg wydarzeń z lat 2005-2023 sprawił, że sposób postrzegania tego państwa uległ zmianie. Co ważne, PiS od samego początku konsekwentnie prezentowało sceptyczne podejście do Rosji, która traktowała Polskę w sposób asymetryczny. Formułowane poglądy były niezmiennie niezależnie od roli jaką ugrupowanie odgrywało na polskiej scenie politycznej.

Ocena PiS relacji energetycznych polsko-rosyjskich w latach 2001-2005 oraz 2007-2015

Sposób postrzegania Rosji przez Prawo i Sprawiedliwość był nacechowany nieufnością, co – jak wiemy – wynikało z oceny aktywności międzynarodowej tego państwa. Prezentowane podejście było zdecydowanie odmienne niż niektórych innych ugrupowań parlamentarnych. Z tego też względu PiS formułowało zastrzeżenia wobec polityki zagranicznej prowadzonej przez rząd Sojuszu Lewicy Demokratycznej i Unii Pracy, a także Platformy Obywatelskiej oraz Polskiego Stronnictwa Ludowego w latach 2007-2015. Występujące różnice stanowią ważny element debaty politycznej w Polsce i pozwalają na określenie odmiennego podejścia do współpracy z Rosją.

Politycy PiS, niezależnie od adwersarzy politycznych, podkreślali potrzebę prowadzenia polityki zagranicznej nakierowanej na budowę podmiotowej pozycji państwa w stosunkach międzynarodowych. Sprzeciwiali się tym samym nierównomiernym relacjom pomiędzy obu państwami¹⁵. W sposób szczególny w odniesieniu do rządu lewicowego z lat 2001-2005 podkreślano uległość wobec Rosji pod względem energetycznym, czego przejawem był zarówno brak działań na rzecz dywersyfikacji źródeł dostaw surowców energetycznych (wstrzymanie rozmów z Norwegią w sprawie budowy odpowiedniego gazociągu), kontynuacji dostaw gazu ziemnego z Rosji (zawarcie w opinii PiS niekorzystnej umowy) oraz prywatyzacji spółki PGNiG¹⁶. Politycy PiS zarzucali zatem nadmierne uleganie wpływom rosyjskim oraz brak możliwo-

¹³ Prawo i Sprawiedliwość, *Nowoczesna. Solidarna. Bezpieczna...*, Kraków, 2009, s. 174.

¹⁴ Tamże, s. 176-177; *Dbamy o Polskę. Dbamy o Polaków. Program Prawa i Sprawiedliwości*, [w:] *Wybory 2007. Partie i ich programy*, red. I. Słodkowska, M. Dołbakowska, Warszawa 2011, s. 33-34.

¹⁵ A. Lewandowski, *Rosja i jej znaczenie dla międzynarodowego bezpieczeństwa Polski w koncepcjach politycznych Prawa i Sprawiedliwości*, [w:] *Rosja w polskiej myśli politycznej XX-XXI wieku*, red. A. Lewandowski, W. Wojdyła, G. Radomski, Toruń 2013, s. 264.

¹⁶ Prawo i Sprawiedliwość, *IV Rzeczpospolita...*, s. 39, 48 i 49.

ści prowadzenia podmiotowej, efektywnej polityki zagranicznej. Jednocześnie w ocenie PiS partie lewicowe w Polsce nie dostrzegały zagrożeń wynikających z aktywności międzynarodowej Rosji.

Podobny punkt widzenia był prezentowany w odniesieniu do rządów w latach 2007-2015. Podnoszono deficyt w równym traktowaniu, a więc nie opierania ich na relacjach na zasadach partnerskich, a jednocześnie brak ochrony interesów Polski. Tego typu zarzut formułowano względem umowy gazowej rosyjsko-polskiej. Jak podkreślano, „władze Unii wystąpiły przeciwko skrajnie niekorzystnej dla Polski umowie gazowej z Rosją, co doprowadziło do poprawienia jej postanowień. Paradoksalnie interwencja Brukseli nastąpiła poniekąd wbrew stanowisku polskiego rządu, była wobec niego swego rodzaju napomnieniem”¹⁷. Jednocześnie politycy PiS uważali, że rząd Donalda Tuska zgodził się na realizację Gazociągu Północnego¹⁸.

W ocenie PiS polityka zagraniczna Polski w latach 2007-2014 względem Rosji była oparta na mało znaczących gestach, a jednocześnie charakteryzowała się podległością oraz brakiem dbania o interesy państwa. W tym kontekście podkreślano przede wszystkim udział ministra spraw zagranicznych Rosji w spotkaniu z ambasadorami Polski, możliwość sprzedaży spółki naftowej LOTOS, zawarcie niekorzystnej umowy gazowej z Rosją, przyjęcie nietrafionej ustawy geologicznej otwierającej możliwość przejęcia kontroli nad wydobywaniem gazu ziemnego ze złóż niekonwencjonalnych (tzw. łupki) przez Rosjan, a także spowolnienie budowy terminalu regazyfikacyjnego w Świnoujściu¹⁹. W efekcie PiS wskazywało, że polityka resetu względem Rosji była oparta na jednostronnych ustępstwach i z tego też względu opowiadano się za odrzuceniem „klientelizmu”, który oznaczał „płynięcie w głównym nurcie” polegające na prowadzeniu pasywnej polityki względem dużych i silnych państw²⁰. Tego typu polityka w ocenie PiS doprowadziła do zmniejszenia znaczenia pozycji Polski w środowisku międzynarodowym poprzez brak możliwości oddziaływania na zmiany zachodzące w Europie. Zbrojny atak Rosji na Ukrainę w 2014 r. stanowił ważny element dynamicznych procesów zachodzących w bliskiej odległości Polski, czego przykładem był brak udziału Polski w formacie normandzkim, na którym zapadały decyzje w sprawie konfliktu rosyjsko-ukraińskiego²¹.

Uogólniając należy wskazać, że Prawo i Sprawiedliwość w ostry sposób w programach wyborczych atakowało przede wszystkim rząd PO-PSL, który w ocenie partii miał prowadzić antyrozwojową i uległą politykę zagraniczną. W ocenie partii prowadzone działania były nieskuteczne, tym bardziej, że rosnąca, imperialna aktywność międzynarodowa Rosji nakierowana na odbudowę wpływów w Europie Środkowej

¹⁷ Prawo i Sprawiedliwość, *Nowoczesna. Solidarna. Bezpieczna...*, Warszawa 2011, s. 52.

¹⁸ Ł. Polniak, *Bezpieczeństwo energetyczne państwa w programach polskich partii politycznych*, „Nauki Społeczne. Social Sciences” 2012, nr 2 (6), s. 93.

¹⁹ Tamże, s. 55-56 i 217; E. Chrobaczyńska-Plucińska, *Gaz łupkowy a bezpieczeństwo energetyczne Polski. Programy wyborcze partii politycznych w roku 2011*, [w:] *Bezpieczeństwo RP: historia, ekonomia, polityka. Studia z zakresu bezpieczeństwa państwa*, red. A. Żebrowski, A. Jaeschke, R. Kłaczyński, Kraków 2013, s. 7-24.

²⁰ Prawo i Sprawiedliwość, *Polski model państwa...*, s. 172.

²¹ Tamże, s. 172.

doprowadziła do wybuchu konfliktu zbrojnego przeciwko Ukrainie. Wojna z 2014 r. stanowiła punkt kulminacyjny braku reakcji na rosyjską politykę ekspansjonistyczną, a także nieefektywne działania względem nałożenia sankcji na agresora. W ocenie PiS polityka rządu Donalda Tuska była zbyt koncyliacyjna względem Rosji, a jednocześnie była przejawem braku realnej oceny zagrożeń lub ich lekceważenia.

Retoryka programowa a rzeczywista polityka rządu PiS wobec Rosji

W programach wyborczych Prawo i Sprawiedliwość prezentowało jednoznaczne stanowisko względem Federacji Rosyjskiej. Zmiana uwarunkowań międzynarodowych, w tym ekspansjonistyczna polityka Rosji sprawiła, że przez lata formułowane poglądy ulegały nieznacznej modyfikacji. PiS podkreślało jakie zagrożenie dla bezpieczeństwa stanowi aktywność międzynarodowa tego państwa zarówno w wymiarze militarnym, jak i energetycznym i nie tylko dla Polski, ale także dla innych państw Europy Środkowej. W sposób szczególny ta retoryka w odniesieniu do Rosji była widoczna po aneksji Półwyspu Krymskiego w 2014 r.

W programach wyborczych Prawo i Sprawiedliwość w latach 2005-2023, uwzględniając analizę śladów myśli politycznej, podkreślało trzy kwestie, które z biegiem lat miały fundamentalne znaczenie w zakresie traktowania przez to ugrupowanie relacji polsko-rosyjskich, w tym roli tego państwa w Europie Środkowej. Po pierwsze, brak podmiotowości Polski w relacjach z Rosją. Tego typu kwestia była istotna w kontekście przystąpienia Polski do Unii Europejskiej i faworyzowania ze strony wschodniego partnera relacji z Unią Europejską jako całością. Po drugie, zagrożenie militarne ze strony Rosji. Bez wątplenia imperialna aktywność Rosji w kierunku odbudowy swoich wpływów w regionie Morza Czarnego (przypadek Gruzji) oraz we wschodniej części kontynentu europejskiego (vide Ukraina) powodowała, że PiS akcentowało agresywną politykę tego państwa. Po trzecie, niezależnienie od rosyjskich surowców energetycznych. Dla PiS kluczowym zagadnieniem, które rzutowało na stosunki polsko-rosyjskie był proces monopolizacji rynków energii ze strony Rosji oraz działania zmierzające do uzależnienia państw Europy Środkowej. Obawa o możliwość zastosowania szantażu energetycznego była obecna w sposobie postrzegania Rosji w przestrzeni międzynarodowej.

Analiza świadectw myśli politycznej wskazuje, że Prawo i Sprawiedliwość realizowało zadania określone w programach ugrupowania, co wynikało w dużej mierze ze sposobu oceny polityki zagranicznej Rosji. Tym samym PiS w praktyce realizowało działania zmierzające do zmniejszenia negatywnego oddziaływania tego państwa na bezpieczeństwo militarne oraz energetyczne Polski. W wyniku wojen przeciwko Gruzji, a następnie Ukrainie, po 2014 r. partia formułowała zdecydowane krytyczne uwagi względem Rosji i jednocześnie podkreślała potrzebę wzmocnienia siły militarnej państwa, w tym rozbudowy zdolności krajowych sił zbrojnych oraz obecności wojsk NATO. W tych uwarunkowaniach podkreślano w retoryce programowej również potrzebę zapewnienia dywersyfikacji źródeł oraz kierunków dostaw surowców energetycznych. Praktyka polityczna pozwala stwierdzić, że duża część postulatów wyborczych znalazła swoje odzwierciedlenie w działaniach politycznych. *Primo*, zwiększono obecność wojsk amerykańskich i sił NATO na terytorium Polski (m.in. zbudowano

bazę w Redzikowie). *Secundo*, rozpoczęto proces modernizacji armii poprzez zakup nowoczesnego uzbrojenia (m.in. czołgów Abrams, wyrzutni Himars, samolotów wielozadaniowych F-35), co stanowiło potwierdzenie formułowanych w programach postulatów, aby móc odstraszać potencjalnego agresora²². *Tertio*, prowadzono politykę nakierowaną na zróżnicowanie źródeł oraz kierunków dostaw surowców energetycznych, w tym rozbudowano infrastrukturę umożliwiającą prowadzenie tego typu polityki (np. rozbudowa terminala regazyfikacyjnego w Świnoujściu, budowa gazociągu Baltic Pipe oraz interkonektorów z Litwą oraz Słowacją)²³. Tego typu działania były nakierowane na zerwanie zależności od importu nośników energii z Rosji.

Aktywna polityka międzynarodowa oraz realistyczna ocena środowiska międzynarodowego sprawiły, że PiS w większym stopniu zwróciło uwagę na rolę Europy Środkowej w polityce zagranicznej Polski. W efekcie, w przeciwieństwie do rządów Platformy Obywatelskiej oraz Polskiego Stronnictwa Ludowego po 2015 r. unikano prób poprawy relacji politycznych z Federacją Rosyjską, co było efektem agresywnej polityki Rosji w Europie Środkowej (*vide* atak na Ukrainę). W efekcie nastąpiło ograniczenie kontaktów dyplomatycznych pomiędzy obu państwami co rzutowało na wzajemne relacje²⁴. Jednocześnie PiS proponując rozwiązania wielostronne na kontynencie prowadziło zasadniczo działania zmierzające do ograniczenia pozycji Rosji w Europie Środkowej. Temu celowi służyła Inicjatywa Trójmorza, która zakładała bliższą kooperację regionalną na osi północ-południe co automatycznie zmniejszało znaczenie Rosji w bilateralnej i wielostronnej polityce zagranicznej²⁵.

Prowadzona przez PiS polityka nie była w pełni odzwierciedlona w programach wyborczych tego ugrupowania. Istniały również różnice pomiędzy formułowaną narracją a rzeczywistością, która obejmowała przede wszystkim różnego rodzaju handel (głównie współpracę w wymiarze energetycznym). W efekcie pomimo retoryki, z uwagi na częściowy brak odpowiednich alternatywnych rozwiązań infrastrukturalnych, Polska importowała ropę naftową oraz gaz ziemny z Rosji²⁶. Dopiero wojna przeciwko Ukrainie z 2022 r. wymusiła potrzebę całkowitej rezygnacji z importu tych nośników energii, pomimo posiadania już wcześniej, ale jedynie w odniesieniu do ropy naftowej, odpowiedniej infrastruktury (terminal naftowy w Gdańsku). Odmienna sytuacja dotyczyła dostaw gazu ziemnego, gdyż dopiero oddanie do eksploatacji gazociągu Baltic Pipe oraz interkonektorów Polska-Litwa oraz Polska-Słowacja

²² Prawo i Sprawiedliwość, *Bezpieczna przyszłość Polaków*, [b.m.], 2023, s. 93.

²³ Tamże, s. 104.

²⁴ R. Foks, *Polska polityka wobec Rosji w okresie sprawowania władzy przez rząd pod kierownictwem premier Beaty Szydło. Zarys zagadnienia*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo”, 2018 nr 1 (5), s. 82; W. Jurasz, *Sparyżowane relacje z Rosją. Ale to nie jest wina PiS-u*, Onet, 8.10.2019, <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/polityka-wschodnia-pis-podsumowanie-rzadow/fl2z0bh> [12.03.2025].

²⁵ P. Ukielski, *Inicjatywa Trójmorza w polskiej polityce zagranicznej*, „Studia Europejskie-Studies in European Affairs” 2018, nr 2, s. 45-58; A. Wojtaszak, *Inicjatywa Trójmorza a perspektywy rozwoju państwa regionu Europy Środkowo-Wschodniej w drugiej dekadzie XXI wieku*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, nr 2, t. 73, s. 65-89.

²⁶ I. Trusewicz, *Rosja: Polska nie przestanie kupować rosyjskiej ropy w 2023 r. Orlen odpowiada*, „Rzeczpospolita”, 20.12.2022, <https://energia.rp.pl/ropa/art37642081-rosja-polska-nie-przestanie-kupowac-rosyjskiej-ropy-w-2023-r-orken-odpowiada> [10.03.2025].

w 2022 r. umożliwiło odpowiednie otwarcie Polski na rynki międzynarodowe, a tym samym dało zdolność do importu tego surowca z różnych kierunków od zróżnicowanych dostawców (głównie Norwegia)²⁷.

Generalizując należy wskazać, że praktyka polityczna Prawa i Sprawiedliwości była w dużej mierze zgodna z narracją formułowaną w programach wyborczych w latach 2005-2023. Ugrupowanie jako jeden z ważniejszych elementów swojej aktywności politycznej wskazywało potrzebę wzmacniania bezpieczeństwa, w tym w wymiarze militarnym oraz energetycznym w kontekście agresywnej polityki Rosji. Niezwykle ważnym elementem prowadzonej aktywności w ocenie PiS była potrzeba z jednej strony dystansowania się od polityki Rosji, a z drugiej strony wsparcia państw, które podobnie jak PiS formułowały negatywną ocenę rosyjskiej polityki zagranicznej. Zasadniczo, konflikt na wschodzie kontynentu stanowił potwierdzenie oceny polityki zagranicznej Rosji, którą formułowało Prawo i Sprawiedliwość przez lata.

Podsumowanie

Polityka zagraniczna Prawa i Sprawiedliwości była zróżnicowana i koncentrowała się wokół kilku kluczowych zagadnień do których w sposób szczególny zaliczano stosunki z Federacją Rosyjską. Państwo to znajdowało się w centrum zainteresowań partii co wynikało z dwojakiego charakteru zagrożeń, a więc tych związanych z aspektami militarnymi oraz energetycznymi. Polityka Rosji nakierowana na odzyskanie pozycji w środowisku międzynarodowym miała znamiona neoimperialnej i polegała na wykorzystywaniu różnej palety aktywności na rzecz uzależnienia polityczno-gospodarczego. W tych uwarunkowaniach PiS konsekwentnie postrzegało stosunki polsko-rosyjskie jako asymetryczne. Jednocześnie obawiano się, że Rosja nie ograniczy się jedynie do Gruzji oraz Ukrainy. Uważano zatem, że tylko aktywna polityka w kierunku zmniejszenia zależności energetycznych oraz budowa silnej armii będą w stanie stworzyć warunki chroniące Polskę przed potencjalnym atakiem ze strony Rosji.

Politycy PiS postrzegali Rosję jako zagrożenie dla suwerenności i niepodległości Polski. W ocenie tego ugrupowania państwo to dążyło nie tylko do uzależnienia energetycznego, stosując szantaż energetyczny, ale także było w stanie wykorzystać siłę militarną do realizacji celów polityki zagranicznej. W tych uwarunkowaniach dominowała narracja o Rosji, jako państwie, które dąży do odbudowy wpływów w Europie Środkowej wykorzystując różnorakie narzędzia, w tym takie jak budowa gazociągów Nord Stream 1 oraz Nord Stream 2. W efekcie podkreślano potrzebę prowadzenia polityki dywersyfikacji kierunków oraz źródeł dostaw kluczowych nośników energii (m.in. budowa terminala regazyfikacyjnego w Świnoujściu, gazociągu Baltic Pipe)²⁸.

²⁷ Prawo i Sprawiedliwość, *Bezpieczna przyszłość...*, s. 104; Gazociąg Baltic Pipe uroczyste otwarty, Prezydent.pl, 27.09.2022, <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/gazociag-baltic-pipe-uroczyste-otwarty,59171> [11.03.2025].

²⁸ M. Paszkowski, *Aspekt międzynarodowy bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej w myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości w trakcie kampanii wyborczej w 2023 roku, „Facta Simonidis”*, 2024, nr 1 (17), s. 311.

Instrumentalne traktowanie narzędzi energetycznych do realizacji polityki zagranicznej zostało zidentyfikowane przez Prawo i Sprawiedliwość jako ważne zagrożenie, któremu należało się aktywnie przeciwstawić. Z tego też względu PiS negatywnie oceniało politykę SLD-UP w latach 2001-2005, a następnie PO-PSL w latach 2007-2015. Podejmowane działania były w ocenie PiS nieadekwatne do zagrożenia. Dlatego też politycy PiS oceniali krytycznie politykę zagraniczną względem Rosji ze stronných tych ugrupowań i zarzucano poszczególnym gabinetom rządowym brak realistycznej oceny zagrożeń (tzw. polityka resetu), uległość wobec wpływów rosyjskich, a także wyeliminowanie Polski z rozmów pokojowych po aneksji Półwyspu Krymskiego w 2014 r. Krytyka polityki zagranicznej była powiązana z brakiem skuteczności działań na arenie międzynarodowej oraz uległością wobec Rosji (vide umowa na dostawę gazu ziemnego).

Podsumowując należy wskazać, że PiS postrzegало Rosję jako czynnik destabilizujący Europę Środkową, co wymuszało potrzebę prowadzenia bardziej aktywnej polityki zagranicznej nakierowanej na budowanie niezależności politycznej, militarnej oraz energetycznej. W formułowanych poglądach dominowała teza, że stosunki polsko-rosyjskie charakteryzowały się asymetrią. O ile PiS pierwotnie dostrzegało potrzebę ułożenia z Rosją dobrosąsiedzkich stosunków, o tyle to ekspansywna, a więc agresywna polityka Moskwy doprowadziła do utwierdzenia przedstawicieli tej formacji politycznej w przeświadczeniu, że tylko silne państwo jest w stanie przeciwstawić się polityce zagranicznej Rosji. W efekcie też PiS konsekwentnie opowiadało się za budową bloku państw w Europie Środkowej zdolnego do stworzenia przeciwwagi wobec rosnących wpływów Rosji oraz prób zdominowania Unii Europejskiej przez państwa Europy Zachodniej, w tym głównie Niemcy oraz Francję.

BIBLIOGRAFIA - REFERENCES

Primary Sources:

- Prawo i Sprawiedliwość, *Bezpieczna przyszłość Polaków*, [b.m.], 2023.
- Prawo i Sprawiedliwość, *IV Rzeczpospolita. Sprawiedliwość dla Wszystkich. Program 2005*, [b.m.], 2005.
- Prawo i Sprawiedliwość, *Nowoczesna. Solidarna. Bezpieczna Polska. Program Prawa i Sprawiedliwości*, Kraków 2009.
- Prawo i Sprawiedliwość, *Nowoczesna. Solidarna. Bezpieczna Polska. Program Prawa i Sprawiedliwości*, Warszawa 2011.
- Prawo i Sprawiedliwość, *Polski model państwa dobrobytu. Program Prawa i Sprawiedliwości 2019*, [b.m.], 2019.
- Prawo i Sprawiedliwość, *Zdrowie. Praca. Rodzina. Program Prawa i Sprawiedliwości 2014*, Warszawa 2014.

Secondary Sources:

- Chrobaczyńska-Plucińska E., *Gaz łupkowy a bezpieczeństwo energetyczne Polski. Programy wyborcze partii politycznych w roku 2011*, [w:] *Bezpieczeństwo RP: historia, ekonomia, polityka. Studia z zakresu bezpieczeństwa państwa*, red. A. Żebrowski, A. Jaeschke, R. Klaczyński, Kraków 2013.

- Dbamy o Polskę. Dbamy o Polaków. Program Prawa i Sprawiedliwości*, [w:] *Wybory 2007. Partie i ich programy*, red. I. Stodkowska, M. Dołbakowska, Warszawa 2011.
- Foks R., *Polska polityka wobec Rosji w okresie sprawowania władzy przez rząd pod kierownictwem premier Beaty Szydło. Zarys zagadnienia*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo” 2018, nr 1 (5).
- Gazociąg Baltic Pipe uroczyste otwarty, Prezydent.pl, 27.09.2022, <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/gazociag-baltic-pipe-uroczyscie-otwarty,59171> [11.03.2025].
- Hozakowska M., *Stosunki polsko-rosyjskie w czasie rządów Prawa i Sprawiedliwości (2005-2007)*, „In Gremium” 2017, nr 11.
- Jachymek J., Paruch W., *Wstęp*, [w:] *Więcej niż niepodległość. Polska myśl polityczna 1918-1939*, red. J. Jachymek, W. Paruch, Lublin 2011.
- Jurasz W., *Sparaliżowane relacje z Rosją. Ale to nie jest wina PiS-u*, Onet, 8.10.2019, <https://wiadomosci.onet.pl/tylko-w-onecie/polityka-wschodnia-pis-podsumowanie-rzadow/flz20bh> [12.03.2025].
- Kranowska D., *Polityka zagraniczna Prawa i Sprawiedliwości w latach 2005-2011. Próba bilansu*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2012, nr 2(3).
- Lewandowski A., *Rosja i jej znaczenie dla międzynarodowego bezpieczeństwa Polski w koncepcjach politycznych Prawa i Sprawiedliwości*, [w:] *Rosja w polskiej myśli politycznej XX-XXI wieku*, red. A. Lewandowski, W. Wojdyła, G. Radomski, Toruń 2013.
- Paszkowski M., *Aspekt międzynarodowy bezpieczeństwa energetycznego państw Europy Środkowej w myśli politycznej Prawa i Sprawiedliwości w trakcie kampanii wyborczej w 2023 roku*, „Facta Simonidis” 2024, nr 1 (17).
- Paszkowski M., *Specyfika badań politologicznych nad myślą polityczną w zakresie bezpieczeństwa energetycznego państwa*, „Humanities and Social Sciences” 2015, t. 20, nr 2 (22).
- Polniak Ł., *Bezpieczeństwo energetyczne państwa w programach polskich partii politycznych*, „Nauki Społeczne. Social Sciences” 2012, nr 2 (6).
- Sanecka-Tyczyńska J., *Racja stanu we współczesnej polskiej myśli politycznej 2001-2015*, Lublin 2018.
- Trusewicz I., *Rosja: Polska nie przestanie kupować rosyjskiej ropy w 2023 r. Orlen odpowiada*, „Rzeczpospolita”, 20.12.2022, <https://energia.rp.pl/ropa/art37642081-rosja-polska-nie-przestanie-kupowac-rosyjskiej-ropy-w-2023-r-orken-odpowiada> [10.03.2025].
- Ukielski P., *Inicjatywa Trójmorza w polskiej polityce zagranicznej*, „Studia Europejskie-Studies in European Affairs” 2018, nr 2.
- Wojtaszak A., *Inicjatywa Trójmorza a perspektywy rozwoju państw regionu Europy Środkowo-Wschodniej w drugiej dekadzie XXI wieku*, „Sprawy Międzynarodowe” 2020, nr 2, t. 73.

